

آسیب شناسی بنگاههای کوچک و متوسط (SMEs) بخش

کشاورزی در استان کردستان

حدیث فغفوری ، سیدیعقوب زراعت کیش^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۴/۱۲

چکیده

در طی سال های اخیر، نقش و اهمیت بنگاههای کوچک و متوسط در کشورهای توسعه یافته و همچنین کشورهای در حال توسعه رو به افزایش بوده است که می توان با برنامه ریزی درست و بهینه و ارائه راهکارهای حمایتی و نظارتی افزون بر رفع بخش شایان توجهی از چالش بیکاری و ایجاد اشتغال، به افزایش تولید و صادرات ملی نیز کمک کرد. از این رو در ایران نیز طرح گسترش بنگاه های زودبازده اقتصادی و کارآفرین، اشتغال زایی و افزایش فرصت های شغلی جدید در پاییز سال ۱۳۸۴ در هیئت وزیران به تصویب رسید و در زمستان همان سال به اجرا درآمد. برای این منظور در این پژوهش ، به آسیب شناسی بنگاه های کوچک و متوسط بخش کشاورزی واقع در استان کردستان پرداخته شده است. با بررسی های میدانی و مصاحبه با مسئولان بنگاههای کوچک و متوسط در استان کردستان، مهم ترین چالش های بنگاههای کوچک و متوسط در چهار حوزه محصولات دامی، محصولات تبدیلی و کارخانه ای، محصولات باغی و زراعی، شیلات ، با استفاده از پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه آماری پژوهش، بنگاه های کوچک و متوسط استان کردستان به تعداد ۶۹۴۵ واحد در سال ۱۳۹۳ را شامل می شود. تعداد نمونه مورد بررسی ۳۸۲ نفر بدست آمده است که براساس نمونه گیری تصادفی انتخاب شده اند. در این نوشتار با استفاده از آزمون های کروسکال والیس، کای دو و فریدمن به بررسی چالش های بنگاههای کوچک و متوسط بخش کشاورزی استان کردستان پرداخته شده است. نتایج نشان داد که بنگاههای کوچک و متوسط استان کردستان با آسیبها و چالش های چندی روبه رو می باشند. نتایج اولویت بندی آسیبها و مشکلات بنگاههای کوچک و متوسط نشان می دهد که هزینه های بالای تولید با میانگین ۱۰/۳۹ بیشترین اهمیت و نرخ بهره مناسب اعتبارات تولیدی با میانگین ۴/۷۱ کمترین اهمیت را دارند.

طبقه بندی Q,Q13,Q19: jel

واژگان کلیدی: بنگاههای کوچک و متوسط، آسیب شناسی، استان کردستان.

به ترتیب دانشجو کارشناسی ارشد و استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران

Email: drzeraatkish@gmail.com

مقدمه

بحث بنگاه های کوچک و متوسط به اواخر دهه ۵۰ و اوایل دهه ۶۰ میلادی- یعنی دوران طرح بحث های توسعه ای در قالب جدید ، بازمی گردد(واسیلو و باسکو، ۲۰۱۱). علت عمده توجه به این بنگاه ها بیشتر مسئله ایجاد اشتغال و کاهش فقر است. همه کشورها در مقاطع خاصی به این بنگاه ها توجه داشته اند، کشورهای آمریکای لاتین هنگامی که بحث توسعه مطرح شد، یا کشورهای سوسیالیستی هنگامی که خواستند بازارشان را به بازار آزاد تبدیل کنند و حتی کشورهای توسعه یافته ای مانند ژاپن، آلمان و فرانسه در یک مقطع خاصی توجه شان به سمت بنگاه های کوچک و متوسط بیشتر بوده است (آرامنش، ۱۳۸۵). از آنجایی که شرایط اجتماعی- اقتصادی و درجه توسعه یافتگی، تحولات فناوری، حجم سرمایه گذاری، حجم و ارزش تولیدات در کشورها متفاوت است، تعریف بنگاه های کوچک و متوسط نیز ممکن است از یک کشور به کشور دیگر متفاوت باشد (مظفری، ۱۳۸۶).

تعریف بنگاه های کوچک و متوسط به طور گسترده ای در میان کشورها و مناطق مختلف جهان متفاوت می باشد (برگرو یودل، ۲۰۰۶) و شرایط اقتصادی حاکم بر آن کشورها، معرف بنگاه های کوچک و متوسط در آن ها است. برخی از شاخص هایی که به طور معمول در تعریف بنگاه های کوچک و متوسط ، تعداد کارکنان، سرمایه، دارایی کل، حجم فروش و ظرفیت های تولیدی می باشد (ایوزیان و سانتور، ۲۰۰۸).

اما رایج ترین شاخص برای تعریف بنگاه های کوچک و متوسط تعداد کارکنان است. براساس تعریف اتحادیه اروپا (اسمالین و نرت ۱، ۱۹۹۹) بنگاه های کوچک و متوسط کسب و کارهای تولیدی و خدماتی هستند که کارکنان آن ها کمتر از ۲۵۰ نفر باشد. بنگاه های کوچک و متوسط به بنگاه های خرد (۱- ۹ نفر نیروی کار) ، بنگاه های کوچک (۱۰- ۴۹ نفر نیروی کار) و بنگاه های متوسط (۵۰- ۲۴۹ نفر نیروی کار) تقسیم بندی می شوند (گزارش مالی بنگاه های کوچک و متوسط، سازمان اقتصادی کشورهای توسعه یافته، ۲۰۱۴).

آسیب شناسی بنگاه‌های کوچک و متوسط... ۹۵

بنگاه های کوچک و متوسط در کشورهای مختلف جهان همانندی های بسیاری دارند و بیشتر تعریف ها بر اساس تعداد کارکنان و میزان گردش مالی مطرح شده اند (اتحادیه اروپا، ۲۰۱۱). در جدول (۱) میانگین اندازه رشته فعالیت های تولیدی کوچک و متوسط بر حسب تعداد شاغلین در کشورهای مختلف جهان نشان داده شده است..

جدول (۱) میانگین اندازه رشته فعالیت های تولیدی کوچک و متوسط بر حسب تعداد شاغلان در

کشورهای مختلف جهان

کشور	سال	۱-۱۹ نفر	۲۰-۹۹ نفر	۱۰۰-۴۹۹ نفر	بالای ۵۰۰ نفر	کل
کانادا	۱۹۹۲	۷/۳	۳۶/۵	۱۹۰/۳	۸۸۹/۶	۴۷/۳
ایالات متحده	۱۹۹۱	۵/۶	۴۱/۲	۱۸۲	۲۵۱۳	۵۷/۱
ژاپن	۱۹۸۶	۸	۳۸/۵	۱۹۰/۸	۱۲۳۳	۲۵
فرانسه	۱۹۹۲	۱۳/۳	۴۲/۸	۲۰۴/۷	۱۰۶۹	۷۳
آلمان	۱۹۹۲	۶/۶	۴۲/۷	۲۱۳/۸	۲۰۷۶	۳۵
یونان	۱۹۸۹	۱۳/۳	۴۱	۱۹۷/۵	۶۶۳	۴۳
کره	۱۹۹۰	۱۰/۴	۴۱/۳	۱۵۵	۸۲۷	۴۴
مکزیک	۱۹۹۰	۴/۲	۳۸	۱۶۰/۷	۷۰۳	۲۸
نیوزیلند	۱۹۹۰	۴/۱	۳۹/۹	۲۰۳/۲	۱۱۹۵	۱۴
هلند	۱۹۹۱	۶/۷	۴۵/۲	۲۰۰/۲	۱۶۵۰	۳۳
پرتغال	۱۹۹۰	۴/۲	۴۶/۵	۱۸۵/۵	۷۲۸	۱۴/۸

منبع: لالی، ۲۰۱۶

در ایران تعریف های چندی از بنگاه های کوچک و متوسط وجود دارد. وزارت خانه های مختلف، مؤسسه ها و سازمان های مرتبط با این بنگاه ها، هر کدام به روشی توصیف، طبقه بندی و تعریف خاص خود را از بنگاه های کوچک و متوسط ارائه می دهند. معیار تعریف در ایران نیز، همانند تعریف رایج در کشورهای جهان، شاخص تعداد کارکنان است. (صدری نیا و همکاران، ۱۳۸۸).

در کشورهای مختلف جهان، سیاست‌های معطوف به گسترش بنگاه‌های یادشده، نقش مهمی در توسعه اقتصادی _ اجتماعی کشورها دارد(یه یانگ و زنگ، ۲۰۰۵). در ایران سیاست توجه به بنگاه‌های زود بازده از سال ۱۳۸۴ آغاز شد و تا سال ۱۳۹۰ ادامه یافت. بر اساس گزارش وزارت صنعت، معدن و تجارت تا پایان سال ۱۳۹۲ تعداد کارگاه‌های کمتر از ۵۰ نفر کارکن دارای پروانه بهره‌برداری در کشور ۸۲/۸ هزار واحد بوده است که سهمی معادل ۹۱/۵ درصد از کل تعداد واحدهای دارای پروانه بهره‌برداری صنعتی را به خود اختصاص داده‌اند. با این وجود، سهم این واحدها از سرمایه و اشتغال کل واحدهای صنعتی به ترتیب ۲۴/۴ و ۴۱/۲ درصد می‌باشد. در نقطه مقابل، کارگاه‌های ۵۰ نفر کارکن و بیشتر به رغم سهم پایین خود از تعداد پروانه‌های بهره‌برداری موجود، سهم ۷۵/۶ و ۵۸/۸ درصدی به ترتیب از سرمایه و اشتغال کل واحدهای صنعتی به خود اختصاص داده‌اند که به مراتب بیش از کارگاه‌های کمتر از ۵۰ نفر کارکن می‌باشد (عسگری و همکاران، ۱۳۸۷). به طور عموم در کشورهای توسعه یافته (مانند آمریکا، استرالیا، آلمان) بنگاه‌های کوچک و متوسط به طور میانگین بیش از نیمی از نیروی انسانی شاغل در اقتصاد را به کار گمارده‌اند و نیمی از کل مشاغل جدید را فراهم می‌آورند. علاوه بر این به طور میانگین ۴۶ درصد از تولید ناخالص ملی و ۵۵ درصد از محصولات نوآورانه و جدید نیز در این کشورها توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط ایجاد می‌شود(موسوی و همکاران، ۱۳۸۹).

در ایران تعداد صنایع کوچک به بهره‌برداری رسیده، نزدیک به ۸۱ هزار واحد می‌باشد که سهم صنایع کوچک حدود ۹۲ درصد از کل صنایع موجود می‌باشد. سهم صادرات این صنایع از کل صادرات حدود ۱۰ درصد می‌باشد و بیش از ۶۰ درصد از اشتغال صنعتی را در خود جای داده‌اند اما همچنان از ایفای نقش راهبردی خود در اقتصاد ایران، به دلیل عقب ماندگی‌های زیاد باز مانده‌اند. با توجه به چالش‌ها و آسیب‌پذیری بالای بنگاه‌های کوچک و متوسط نسبت به بنگاه‌های بزرگ صنعتی، همچنین کمبود تقاضا برای محصولات این بنگاه‌ها با توجه به ضعف بازاریابی و بازاریابی، لزوم توجه ویژه‌ای و پایه‌ای را به این واحدهای تولیدی بیشتر می‌کند (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۸). بررسی ساختاری بنگاه‌های کوچک و متوسط را می‌توان از دو بعد کمی یا

آسیب شناسی بنگاه‌های کوچک و متوسط... ۹۷

کیفی مورد توجه قرار داد. از نظر کمی، بخش شایان توجهی از ساختار صنعتی و همچنین ارزش افزوده کشور را این نوع بنگاه‌ها در اختیار دارند و از نظر کیفی نیز می‌توانند بخش خصوصی را در سرمایه‌گذاری‌ها تشویق کنند زیرا بخش خصوصی برای ایجاد بنگاه‌های بزرگ به طور معمول با کمبود امکانات، نقدینگی و سرمایه روبه‌رو است (فتاح، ۱۳۸۶). از این رو، در بسیاری از کشورهای پیشرفته و تازه توسعه‌یافته جهان، ایجاد و حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط، یکی از اولویت‌های اساسی در برنامه توسعه اقتصادی برای رویارویی با مشکلات اقتصادی به ویژه بیکاری به شمار می‌آید (سازمان توسعه صنعتی ملل متحد، ۲۰۰۸).

مدهوشی (۱۳۸۶)، مقاله‌ای با عنوان "تأثیر سرمایه اولیه در بقای شرکت‌های تولیدی کوچک و متوسط در ایران" را بررسی کرده است. هدف از این تحقیق بررسی تأثیر سرمایه اولیه در بقای شرکت‌های تولیدی کوچک و متوسط در ایران در فاصله سال‌های ۱۳۶۰-۱۳۸۴ می‌باشد. در نتیجه این تحقیق، فرضیه‌های پژوهشی پذیرفته شده، و نتیجه‌گیری شد که بین توابع بقای شرکت‌های تولیدی کوچک و متوسط تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

مولایی (۱۳۸۳)، در پژوهشی با عنوان "ارزیابی عامل‌های مؤثر بر سودآوری صنایع کوچک در ایران" ۴ متغیر کیفی (کیفیت نیروی کار، مدیریت بهینه، حمایت‌های دولت و مکان استقرار واحدهای تولیدی) و ۲ متغیر کمی (تعداد نیروی کار و موجودی سرمایه) را به عنوان عامل‌های مؤثر بر سودآوری بنگاه‌های کوچک شناسایی کرد و تأثیر آن‌ها را بر سودآوری بنگاه‌های یادشده در ایران بررسی کرد. نتایج پژوهش نشان داد که در بین متغیرهای مورد بررسی، مکان استقرار واحدهای تولیدی و برخورداری از حمایت‌های دولت، بیشتر از سایر متغیرها در سودآوری بنگاه‌های کوچک در ایران مؤثر بوده است.

راداس و بوژیک (۲۰۰۹)، در پژوهشی به بررسی تأثیر پیشرفت و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط در جامعه پرداختند و به این نتیجه رسیدند که حل چالش بیکاری، فقر و دستیابی به توسعه اقتصادی در گروه توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط است. در کشورهای در حال توسعه این

سازمان توسعه صنعتی | UNIDO | United Nations Industrial Development Organization. <<http://www.unido.org>

متحد.

²Radas & Bozsik (2009)

بنگاه‌ها مهم‌ترین منبع درآمد بوده و محلی برای کار آفرینی به شمار می‌آیند و نقش بسیار مهمی در اشتغال زایی دارند.

اسمالبن و نرت (۱۹۹۹)، به بررسی توسعه بنگاه‌های کوچک در مناطق دورافتاده روستایی شمال انگلستان پرداخته و به رابطه میان سطح بنگاه‌های کوچک و متوسط و اشتغال ایجاد شده در مناطق جغرافیایی مختلف پرداخته‌اند. آنان به این نتیجه رسیدند، در حالی که تفاوت اندکی بین بنگاه‌های کوچک و متوسط در مناطق شهری و روستایی در شرایط رشد آنها وجود دارد؛ اما بنگاه‌ها و شرکت‌های روستایی به طور معنی‌داری امکان ایجاد اشتغال بیشتری دارند.

در این پژوهش حاضر به بررسی مهمترین چالش‌ها و نارسایی‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط در استان کردستان پرداخته می‌شود و تاثیرسیاست‌های حمایتی دولت در طول دهه گذشته از بنگاه‌های کوچک و متوسط ارزیابی و با توجه به نتایج، راهکارهای لازم تقویت این بنگاه‌ها ارائه خواهد شد. در این شرایط ایجاد فرصت‌های رشد برای صنایع کوچک و متوسط و رفع نارسایی‌ها و چالش‌های آن و نیز اهمیت آن برای دولت و کثرت واحدهای کوچک و متوسط در استان، مطالعه حاضر به آسیب‌شناسی و شناسایی چالش‌های این بنگاه‌ها می‌پردازد.

روش تحقیق

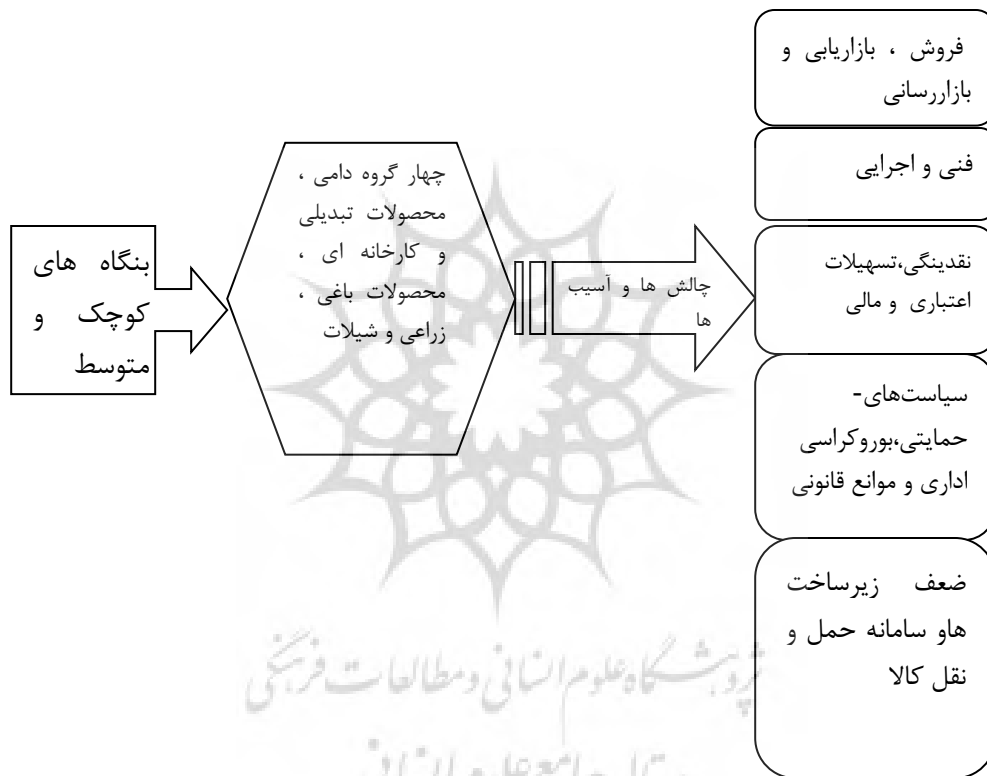
در این پژوهش ابتدا بر اساس ادبیات تحقیق و مصاحبه با کارشناسان، صاحب‌نظران و مدیران سازمان‌های مرتبط با بنگاه‌های کوچک و متوسط، مهمترین چالش‌ها و نارسایی‌های بنگاه‌ها در چهار گروه محصولات دامی، محصولات تبدیلی و کارخانه‌ای، محصولات باغی، زراعی و شیلات مورد ارزیابی و تحلیل قرار می‌گیرد. بدیهی است که نارسایی‌ها و آسیب‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط در بخش‌های مختلف بازاریابی و بازار رسانی، فنی و اجرایی، ضعف زیر ساخت‌ها و سامانه حمل و نقل کالا، تسهیلات اعتباری و دیگر سیاست‌های حمایتی می‌باشد (باح و ویجیت، ۲۰۱۱).

آسیب‌شناسی بنگاه‌های زودبازده با استفاده از اطلاعات پرسشنامه‌ای گردآوری و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار استنباطی شامل آزمون کروسکال والیس (۱۹۵۲)، آزمون فریدمن (۱۹۳۷) و

¹ Smallbon & North (1999)

آسیب شناسی بنگاه‌های کوچک و متوسط...۹۹

آزمون کای دو و نرم افزار SPSS استفاده می شود (بیدختی و زرگر، ۱۳۹۰). جامعه آماری تحقیق ۶۹۴۵ واحد از بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی در بخش کشاورزی استان کردستان می باشد که ۳۸۲ پرسشنامه بر اساس جدول مورگان و کرجسی و روش نمونه گیری تصادفی میان آن ها توزیع شد (کارپاک و توپکو، ۲۰۱۰). در شکل (۱) مدل مفهومی تحقیق و چالش های بنگاه های زود بازده در بخش کشاورزی نشان داده شده است (هیرچی وندراچکا، ۲۰۰۹).

نمودار (۱) مدل تحلیلی پژوهش

نتایج و بحث

در این تحقیق آسیب‌ها و چالش‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط بخش کشاورزی استان کردستان در بخش‌های فروش، بازاریابی و بازرسانی، فنی و اجرایی، نقدینگی، تسهیلات اعتباری و مالی، سیاست‌های حمایتی، دیوان سالاری اداری و موانع قانونی، ضعف در زیرساخت‌ها و سامانه حمل و نقل بررسی و ارزیابی قرار شود. به منظور مقایسه نگرش نسبت به متغیرهای مورد آزمون بر حسب نوع بنگاه‌ها و بیان اینکه آیا بین آنها اختلاف معنی‌داری وجود دارد یا نه، از آزمون کروسکال‌والیس استفاده شده است. در این آزمون بنگاه‌های کوچک و متوسط را به چهار گروه: محصولات دامی، محصولات تبدیلی و کارخانه‌ای، محصولات باغی و زراعی، شیلات تقسیم‌بندی گردیده است. در آزمون کروسکال‌والیس برای استنباط تفاوت باید سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ باشد. نتایج این آزمون در جدول (۲) ملاحظه می‌شود.

جدول (۲) نتایج آزمون کروسکال‌والیس در مورد متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل	نوع بنگاه‌ها	میانگین رتبه‌ای	کای دو	سطح معنی‌داری
چالش‌های مالی بنگاه در تامین هزینه جاری و نقدینگی	محصولات تبدیلی و کارخانه‌ای	۹۲/۳۲	۱۶۷/۹۴۶	۰/۰۰۰
	محصولات دامی	۱۳۳/۳۳		
	شیلات	۲۴۶/۱۸		
کیفیت پایین محصولات تولیدی برای عرضه به بازارهای داخلی و خارجی	محصولات باغی و زراعی	۲۵۲/۸۳	۱۳۸/۱۰۴	۰/۰۰۰
	محصولات تبدیلی و کارخانه‌ای	۱۰۰/۴۳		
	محصولات دامی	۱۳۹/۲۹		
	شیلات	۲۵۹/۴۸		
هزینه‌های تولید در بنگاه‌های زودبازده	محصولات باغی و زراعی	۲۳۲/۰۷	۴۴/۹۳۵	۰/۰۰۰
	محصولات تبدیلی و کارخانه‌ای	۱۴۷/۵۱		
	محصولات دامی	۱۶۱/۲۳		
نظام بازاریابی و بازرسانی مناسب محصولات تولیدی	شیلات	۲۱۱/۸۷	۱۹/۴۳۹	۰/۰۰۱
	محصولات باغی و زراعی	۲۱۷/۶۸		
	محصولات تبدیلی و کارخانه‌ای	۱۷۰/۰۵		
بسته‌بندی محصولات تولیدی شرکت‌ها	محصولات دامی	۲۱۷/۶۹	۱۲/۸۸۸	۰/۰۱۲
	شیلات	۱۸۴/۴۳		
	محصولات باغی و زراعی	۱۵۷/۲۴		
	محصولات تبدیلی و کارخانه‌ای	۱۵۷/۲۵		
	محصولات دامی	۲۰۴/۹۶		
	شیلات	۱۸۶/۴۶		
	محصولات باغی و زراعی	۱۹۵/۸۸		

آسیب شناسی بنگاه‌های کوچک و متوسط... ۱۰۱

ادامه جدول (۲) نتایج آزمون کروسکال وایس در مورد متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل	نوع بنگاه‌ها	میانگین رتبه‌ای	کای دو	سطح معنی‌داری
سامانه حمل و نقل کالا	محصولات تبدیلی و کارخانه ای	۱۴۱/۶۱	۲۵/۷۴۴	۰/۰۰۰
	محصولات دامی	۲۱۲/۷۷		
	شیلات	۱۷۳/۹۵		
	محصولات باغی و زراعی	۱۹۴/۶۵		
نوسان ها و تغییرات مستمر مقررات و سیاست های تجاری و ارزی	محصولات تبدیلی و کارخانه ای	۱۴۷/۱۳	۳۲/۵۱۶	۰/۰۰۰
	محصولات دامی	۱۸۴/۱۶		
	شیلات	۲۲۶/۶۹		
	محصولات باغی و زراعی	۱۶۳/۹۹		
عوامل محیطی مؤثر بر بنگاه- های کوچک و متوسط	محصولات تبدیلی و کارخانه ای	۲۰۶/۴۹	۶/۴۹۷	۰/۱۶۵
	محصولات دامی	۱۸۹/۰۷		
	شیلات	۱۶۸/۵۸		
	محصولات باغی و زراعی	۱۸۶/۴۸		
اعطا تسهیلات مالی و اعتباری با نرخ بهره مناسب تولید	محصولات تبدیلی و کارخانه ای	۲۱۰/۱۶	۱۲/۵۷۹	۰/۰۱۴
	محصولات دامی	۱۶۲/۴۲		
	شیلات	۱۹۳/۱۰		
	محصولات باغی و زراعی	۱۸۲/۰۲		
حمایت و همکاری دولت در راستای فراهم نمودن زمینه تجارت الکترونیک و خدمات مرتبط	محصولات تبدیلی و کارخانه ای	۱۹۶/۷۰	۴/۲۳۶	۰/۳۷۵
	محصولات دامی	۱۶۸/۸۶		
	شیلات	۱۸۲/۵۸		
	محصولات باغی و زراعی	۱۸۳/۶۹		
حمایت‌های مدیریتی و برنامه ریزی تولید بر اساس مزیت های نسبی منطقه ای	محصولات تبدیلی و کارخانه ای	۲۰۰/۸۳	۴/۹۷۹	۰/۲۹۰
	محصولات دامی	۱۸۶/۰۱		
	شیلات	۱۸۳/۹۱		
	محصولات باغی و زراعی	۱۶۳/۳۳		
حمایت تجاری و فعالیت های تبلیغی و حمایتی دولت از مصرف کالاهای داخلی نسبت به محصولات خارجی	محصولات تبدیلی و کارخانه ای	۱۷۷/۲۶	۱۱/۴۶۸	۰/۰۰۱
	محصولات دامی	۱۶۸/۹۷		
	شیلات	۲۰۳/۲۹		
	محصولات باغی و زراعی	۲۲۱/۹۰		

منبع: یافته‌های تحقیق

همان طور که در جدول (۲) ملاحظه می‌شود در مورد همه ی متغیرهای بررسی شده تفاوت معنی- داری بین چهار گروه محصولات دامی، محصولات تبدیلی و کارخانه ای، محصولات باغی و زراعی، شیلات وجود دارد به جز در سه متغیر عامل های محیطی مؤثر بر بنگاه های کوچک و متوسط،

حمایت‌های فنی و اطلاع‌رسانی و حمایت‌های مدیریتی، که به دلیل اینکه سطح معنی‌داری به‌دست آمده بزرگ تر از سطح خطای ۰/۰۵ شده است، تفاوت معنی‌داری در مورد این متغیرها در بین چهار گروه یاد شده وجود ندارد.

با توجه به اینکه سطح معنی‌داری از سطح خطا کوچکتر است لذا در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که دست کم بین دو زوج از رتبه میانگین‌ها اختلاف معنی‌داری وجود دارد. بنابراین فرض برابری اهمیت همه نارسایی‌ها و چالش‌ها رد می‌شود و نارسایی‌ها و چالش‌های مورد آزمون (پاسخگویان) با درجه‌های متفاوتی در جهت توسعه بنگاه‌ها تاثیرگذار هستند.

در ادامه در جدول شماره ۳) موانع و مشکلات تاثیرگذار بر بنگاه‌های کوچک و متوسط در چهاربخش محصولات دامی، شیلات صنایع تبدیلی و کارخانه‌ای، و زراعی و باغی نشان داده شده است. همان‌طور که در جدول (۳) ملاحظه می‌شود در چهار بخش مورد بررسی بخش کشاورزی استان، در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که عامل‌ها و متغیرهای مورد اشاره در جدول، به عنوان آسیب و بازدارنده‌ای برای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط بخش کشاورزی به شمار می‌آیند.

جدول (۳) نتایج آزمون کای دو در مورد متغیرهای پژوهش

سطح	آماره	شاخص‌ها
		نقدبنگی، سرمایه اولیه و وضعیت مالی
۰/۰۰۰	۱۶۴/۶۵۰	میزان سرمایه اولیه مالک رشته فعالیت در آغاز کار
۰/۰۰۰	۱۵۱/۷۷۰	روند بازدهی رشته فعالیت در سالیان اخیر
۰/۰۰۰	۱۸۶/۰۸۹	نبود پیشینه وام‌گیری بنگاه در گذشته
۰/۰۰۰	۱۰۳/۰۵۲	تشدید وضعیت رکود اقتصادی در کشور
۰/۰۰۰	۲۲۲/۱۳۶	ضعف بنگاه در تامین هزینه جاری و نقدبنگی
۰/۰۰۰	۹۳/۵۲۴	چالش دسترسی آسان به مواد خام و اولیه
۰/۰۰۰	۱۰۸/۹۴۲	هزینه‌های بالای تامین مواد اولیه
۰/۰۰۰	۲۵۲/۳۱۹	تحریم‌های ظالمانه مالی علیه کشور
۰/۰۰۰	۱۸۲/۹۲۱	افزایش شاخص قیمت‌ها در کشور
۰/۰۰۰	۲۳۹/۹۹۰	میزان رشد درآمدها در شرکت در چند سال اخیر

آسیب شناسی بنگاه‌های کوچک و متوسط...۱۰۳

ادامه جدول (۳) نتایج آزمون کای دو در مورد متغیرهای پژوهش

حمایت های دولتی، تسهیلات اعتباری و ارزی		
۰/۰۰۰	۲۱۱/۶۳۹	نوسان ها و تغییرات مستمر مقررات و سیاست های تجاری و ارزی
۰/۰۰۰	۳۶/۰۸۹	کمک به تامین مواد اولیه مورد نیاز وارداتی واحدهای تولیدی کارخانه ای بخش کشاورزی
۰/۰۰۰	۲۰۶/۰۳۷	کمک به تامین نقدینگی برای پوشش هزینه های جاری بنگاه
۰/۰۰۰	۲۳۰/۰۱۶	دوره های ترویجی سازمان جهاد کشاورزی برای واحدهای تولیدی با توجه به طبقه بندی فعالیت ها
۰/۰۰۰	۷۶/۰۱۰	مشاوره مستمر کارشناسان ترویج وزارت خانه جهاد کشاورزی
۰/۰۰۰	۱۴۲/۰۰۵	مشوق های صادراتی برای محصولات تولیدی بنگاه های کوچک و متوسط
۰/۰۰۰	۲۲۴/۵۴۵	همکاری دولت در راستای فراهم کردن زیرساخت های ارتباطی ، تجارت الکترونیک و خدمات مرتبط
۰/۰۰۰	۱۹۸/۴۹۷	کمک های دولتی در راستای تامین مواد اولیه و خام تولید
۰/۰۰۰	۱۲۴/۳۶۱	تامین ارز ترجیحی برای واردات مواد اولیه تولیدی بنگاه های کوچک و متوسط کشاورزی
۰/۰۰۰	۲۰۸/۲۶۲	کمک دولت در فراهم نمودن تسهیلات بیمه ای مناسب برای بنگاه های تولیدی
۰/۰۰۰	۳۴/۶۲۳	نرخ بهره مناسب تولیدبخش کشاورزی برای اعطا تسهیلات اعتباری
۰/۰۰۰	۳۵۶/۲۰۹	کمک به فراهم سازی فضای مناسب فعالیت و زمین مورد نیاز
۰/۰۰۰	۷۴/۰۲۱	فعالیت های تبلیغی و حمایتی دولت از مصرف کالاهای داخلی نسبت به محصولات خارجی
۰/۰۰۰	۲۶۴/۷۸۰	امتیازهای مالیاتی دولت به واحدهای کوچک و متوسط بخش کشاورزی
ضعف زیر ساخت نگهداری و حمل و نقل کالا		
۰/۰۰۰	۳۵۰/۳۳۰	نبود انبار و سردخانه های مناسب نگهداری محصولات تولیدی
۰/۰۰۰	۱۶۲/۷۳۸	مناسب نبودن زیرساخت های جاده ای ، ریلی و هوایی
۰/۰۰۰	۳۱۰/۴۱۹	عدم وجود شرکت های مناسب تخصصی حمل و نقل
۰/۰۰۰	۵۱۰/۶۹۱	هزینه های بالای حمل و نقل کالا
۰/۰۰۰	۳۱۷/۴۲۴	عدم وجود وسایط مناسب حمل و نقل محصولات تولیدی
چالش های فنی و تکنیکی (تولیدی)		
۰/۰۰۰	۲۵۰/۰۶۸	نبود برنامه ریزی تولید بر اساس مزیت های نسبی منطقه ای
۰/۰۰۰	۷۶۰/۱۹۹	ضعف فناوری و بهره وری تولیدی
۰/۰۰۰	۷۰۰/۷۲۳	فاصله مکان تامین مواد اولیه و محل تولید محصول
۰/۰۰۰	۳۰۵/۸۰۱	بهره وری پایین نیروی انسانی
۰/۰۰۰	۳۷۱/۵۱۸	مطلوب نبودن عامل های محیطی موثر بر فعالیت بنگاه های کوچک و متوسط
		هزینه های بالای تولید در بنگاه های زودبازده

ادامه جدول (۳) نتایج آزمون کای دو در مورد متغیرهای پژوهش

چالش های فروش و بازاریابی محصولات بنگاه های کوچک و متوسط		
۰/۰۰۰	۳۲۱/۲۲۵	فعالیت های کنسولی دولت در شناسایی بازارهای خارجی برای عرضه محصولات
۰/۰۰۰	۳۴۶/۰۳۷	اشباع بازار از محصولات تولیدی رقبا داخلی و ارزان قیمت خارجی
۰/۰۰۰	۲۳۴/۲۵۷	نبود بسته بندی مناسب و بهداشتی محصولات تولیدی
۰/۰۰۰	۳۰۸/۱۳۱	نبود نظام تبلیغاتی مناسب برای عرضه و فروش محصولات تولیدی
۰/۰۰۰	۱۰۳/۵۷۶	نبود پیام های تبلیغاتی مناسب روی بسته بندی و طراحی آن برابر با سلیقه و خواست خریداران
۰/۰۰۰	۱۴۵/۰۹۴	نبود امکان حضور فعال در نمایشگاه های داخلی و خارجی
۰/۰۰۰	۳۷۰/۲۹۳	ضعف خدمات پس از فروش محصولات تولیدی
۰/۰۰۰	۳۵۴/۱۴۷	کیفیت پایین محصولات تولیدی برای عرضه به بازارهای داخلی و خارجی و مطابق با سلیقه و درخواست مشتریان

منبع: یافته های تحقیق

در حالی که تحریم های ظالمانه مالی علیه کشور و وضعیت رکود اقتصادی، ضعف نوسان ها و تغییرات مستمر مقررات و سیاست های تجاری و ارزی، ضعف زیر ساخت نگهداری و حمل و نقل کالا و مطلوب نبودن عامل های محیطی موثر بر فعالیت بنگاه های کوچک و متوسط از جمله مشکلات ساختاری و زیربنایی می باشد سایر چالش های بنگاه ها از جمله نقدینگی، سرمایه اولیه و وضعیت مالی، نظام بازاریابی و بازار رسانی مناسب محصولات تولیدی، عدم وجود بسته بندی مناسب و بهداشتی محصولات تولیدی، چالش دسترسی و هزینه های بالا مواد خام و اولیه در زمره چالش های داخلی بنگاه های کوچک و متوسط به شمار می رود که باید مورد توجه سیاست گذاران بخش کشاورزی قرار گیرند.

با توجه به داده های گردآوری شده ملاحظه می شود که عملکرد دولت و حمایت های ارائه شده برای بنگاه های کوچک و متوسط بخش کشاورزی ناچیز بوده و مدیران این شرکت ها خواستار توجه و حمایت بیشتر دولت در این ارتباط می باشند. در این زمینه کمترین حمایت های به عمل آمده از بنگاه های کوچک و متوسط استان کردستان در حوزه تسهیلات و حمایت های مالی و غیرمالی می باشد که این امر باید مورد توجه مسئولان و سیاست گذاران ذیربط استانی و کشوری قرار گیرد. جدول (۴) نتایج اولویت بندی آسیب ها و مشکلات شرکتهای کوچک و متوسط با استفاده از آزمون فریدمن را نشان می دهد:

آسیب شناسی بنگاه‌های کوچک و متوسط... ۱۰۵

جدول (۴) نتایج اولویت‌بندی آسیب‌ها و مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط

متغیرها	میانگین
هزینه‌های بالای تولید در بنگاه‌های زودبازده	۱۰/۳۹
مطلوب نبودن عامل‌های محیطی مؤثر بر فعالیت‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط	۷/۹۹
عدم وجود وسایط مناسب حمل و نقل محصولات تولیدی	۷/۷۳
عدم وجود بسته بندی مناسب و بهداشتی محصولات تولیدی	۷/۵۹
نوسان‌ها و تغییرات مستمر مقررات و سیاست‌های تجاری و ارزی	۶/۵۵
ضعف بنگاه در تامین هزینه جاری و نقدینگی	۵/۸۸
کیفیت پایین محصولات تولیدی برای عرضه به بازارهای داخلی و خارجی و برابر با سلیقه و درخواست مشتریان	۵/۶۴
نبود سیستم بازاریابی و بازار رسانی مناسب محصولات تولیدی	۴/۸۱
ضعف اعطا تسهیلات اعتباری با نرخ بهره مناسب تولید به بنگاه‌های کوچک و متوسط	۴/۷۱

منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج به دست آمده از بررسی‌ها و تحلیل‌های آماری نشان داد که بنگاه‌های کوچک و متوسط استان کردستان با آسیب‌ها و چالش‌های چندی مانند کافی نبودن تسهیلات و حمایت‌های مالی و غیرمالی از بنگاه‌های کوچک و متوسط، چالش‌های مالی، بالا بودن هزینه‌های تولید، مطلوب نبودن استاندارد و کیفیت محصولات تولیدی، کم بودن توانایی بنگاه‌های کوچک و متوسط در شناخت بازارها و دانش بازاریابی، مطلوب نبودن بسته‌بندی محصولات تولیدی، ضعف نظام حمل و نقل کالا، کیفیت کم قوانین و مقررات بازرگانی و تجاری، و مطلوبیت کم عامل‌های محیطی بیرونی مؤثر بر فعالیت بنگاه‌های کوچک و متوسط روبه‌رو هستند که موارد یادشده باید مورد توجه برنامه‌ریزان و مسئولان قرار گیرد.

نتایج تحلیل‌های آماری نشان داد که تسهیلات و حمایت‌های مالی و غیرمالی از بنگاه‌های کوچک و متوسط در چهار حوزه مالی، فنی، بازاریابی و مدیریتی ناکافی بوده است. با توجه به نتایج بدست آمده در این پژوهش، از نظر مدیران و مسئولان بنگاه‌های کوچک و متوسط، حمایت‌های تجاری دولت از بنگاه‌های یادشده در درجه اول اهمیت است و در رتبه‌های بعد، حمایت‌های فنی و اطلاع-رسانی، حمایت‌های مدیریتی، حمایت‌های مالی، مورد انتظار مدیران بنگاه‌های کوچک و متوسط است. بنابراین، حمایت‌های دولت از این شرکت‌ها با توجه به اولویت و ارجحیت این حمایت‌ها از

دیدگاه مدیران این بنگاهها باید صورت گیرد تا از هدررفت منابع و تلاش‌های انجام شده جلوگیری شود. در نتیجه در وهله اول ایجاد مراکزی برای گردآوری دوره‌ای اطلاعات مربوط به نیازهای اصلی این بنگاهها در مقطع زمانی مشخص ضروری است.

در ادامه با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادهایی برای کاهش ویا در صورت امکان از بین بردن آسیب‌ها و چالش‌های بنگاههای کوچک و متوسط که بازدارنده توسعه بنگاههای کوچک و متوسط می‌گردد، ارائه می‌شود:

۱- با توجه به نتایج به دست آمده و معنادار شدن متغیر سرمایه اولیه می‌بایستی اولویت‌های وام دهی به رشته‌های فعالیت‌هایی اختصاص داده شود که سرمایه اولیه و بنیه مالی رشته فعالیت در سطح بالاتری قرار داشته باشد یا اینکه شرط اعطای تسهیلات را برای بنگاه‌ها حداقل بنیه مالی و سرمایه اولیه تعیین شده برای رشته فعالیت‌های پیش‌بینی شده قرار داد

۲- با توجه به نتایج تحقیق و معنادار شدن متغیر پیشینه وام بنگاه‌ها یا رشته فعالیت‌هایی که برای چندمین بار از تسهیلات بانکی استفاده کرده‌اند بهتر است دولت حمایت‌های تسهیلاتی خود را به بنگاه‌ها در یک مقطع زمانی محدود نکند و اعطای تسهیلات به بنگاه‌های فعال و کارآمد تداوم داشته باشد

۳- با توجه به نتایج به دست آمده تحقیق از آنجایی که نقدینگی، هزینه جاری و موجودی سرمایه در طرح‌هایی که از تسهیلات اعطایی بانکی استفاده نموده‌اند به عنوان یکی از آسیب‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط مطرح شده است بنابراین پیشنهاد می‌گردد در اعطای اعتبارات به نحوه بازپرداخت آن و همچنین نوسان‌های اقتصادی پیش‌بینی نشده دوره آتی توجه شود. به عبارت دیگر چگونگی بازپرداخت باید به گونه‌ای تعیین شود که بنگاه‌های تازه تاسیس دارای دوره تنفس مناسب باشند به طوری که فعالان این صنعت تا حدودی به خودکفایی مالی رسیده و نقدینگی کافی برای بازپرداخت تسهیلات داشته باشند. همچنین برای مبارزه با نوسان‌های پیش‌بینی نشده آتی، بیمه می‌تواند نقش مهمی ایفا کند.

۴- از آنجایی که کیفیت محصولات بنگاه‌های کوچک و متوسط با گذشت زمان به دلیل به روز نکردن فناوری تولیدی به مرور زمان کاهش پیدا می‌کند لذا توان رقابتی این بنگاه‌ها در رقابت با دیگر شرکت‌ها در سطوح کشوری و جهانی کاهش پیدا می‌کند لذا دولت با اعطای وام خرید

آسیب شناسی بنگاه‌های کوچک و متوسط...۱۰۷

تجهیزات سخت افزاری و نرم افزاری متناسب با شرایط جهانی ، به شرکت های کوچک و متوسط می تواند به نوسازی و تجهیز این شرکت ها کمک کند.

۵- مطابق نتایج با توجه به تاثیرگذاری آموزش و خدمات مشاوره ای بر روند فعالیت بنگاه های کوچک و متوسط بخش کشاورزی پیشنهاد می شود وزارت جهاد کشاورزی و سازمان های تابعه در نحوه برگزاری دوره های موجود بازبینی نماید و با سیاست های تشویقی و ترویجی و حتی الزام کشاورزان استفاده کننده از تسهیلات به شرکت در دوره ترغیب کند. همچنین می توان با ایجاد موسسات تخصصی و یا استفاده از افراد توانمند در زمینه خدمات مشاوره مدیریت ،مشاوره بازاریابی و مالی صورت گیرد. بدیهی است آموزش و تربیت مدیران کارآمد برای شرکت های کوچک و متوسط در راستای بهبود کیفی تولیدات ،اداره کارآمدشرکت ها ،تبلیغات مناسب و بهبود تکنولوژی تولید می تواند راهگشای حرکت بنگاه های کوچک و متوسط به سمت افزایش تولید و اشتغال باشد.

منابع

آرامنش، هادی ، ۱۳۸۵، "آثار سیاستهای پولی بر اشتغال و تورم در اقتصاد ایران"،پایان نامه کارشناسی ارشد.دانشگاه علامه طباطبایی.

امین بیدختی،علی اکبر و زرگر ،سیدمجتبی،۱۳۹۰،بررسی موانع موجوددر توسعه بنگاه های کوچک و متوسط و ارائه چارچوب حمایت از این بنگاه ها،ماهنامه اجتماعی ، اقتصادی ، علمی و فرهنگی ،شماره ۱۳۸، ۳۴-۴۸.

صدری نیا،محمد؛میر اسدی،سمانه و وروانی،محسن،۱۳۸۸،"روش های مختلف تامین مالی بنگاههای کوچک و متوسط در مراحل مختلف دوره عمر".فصلنامه تخصصی پارکها و مراکز رشد، ۱۹: ۱۳-۲۱. فتاح،بهزاد(۱۳۸۶)،"سیاست های توسعه صنایع". تهران: انتشارات آذر.

قاسمی ، علی ،علمی مقدم ، مصطفی ،۱۳۸۸،افزایش رقابت پذیری بنگاه های کوچک و متوسط و تامین مالی آنها با تاکید بر توسعه رویکرد خوشه ای ، ماهنامه بررسی مسایل و سیاست های اقتصادی ، شماره ۹۴، ۷۱-۹۰.

کارلسون،بو(۱۳۸۳)،فعالیت های اقتصادی کوچک،فناوری منعطف و پویایی صنعتی،مقاله دوم از کتاب "نقش صنایع کوچک در اقتصاد مدرن"،ترجمه جهانگیر مجیدی، تهران: مؤسسه فرهنگی رسا. مظفری،مهدی(۱۳۸۶)،"صنایع کوچک در اقتصاد امروز". تهران: مازیار.

موسوی، سیدحسین، فرهادی، روح‌الله و هنرکار، حمیدرضا (۱۳۸۹)، روش‌های تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط، دنیای اقتصاد، شماره ۲۸، ۱۲-۴۰.
مولایی، محمد (۱۳۸۳)، "بررسی عوامل موثر بر سودآوری صنایع کوچک در ایران" (رساله دکتری) تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
مدهوشی، مهرداد و غفار تازی (۱۳۸۶)، "تاثیر سرمایه اولیه در بقای شرکتهای تولیدی کوچک و متوسط در ایران. مجله دانش و توسعه" شماره ۲۰، صفحه ۱۶۶-۱۴۴.

- Aivazian, V.A. and Santor, E. 2008. Financial Constraints and investment: assessing the impact of a World Bank credit program on small and medium enterprises in Sri Lanka. *Canadian Journal of Economics*, 41: 475-500
- Berger, A, N, and Udell, G. F, 2006, A more complete conceptual framework for SME finance. *Journal of International Management*, 11, 293-310.
- Bah, E.H., J.C. and Yigit, T. 2011. With a little help from our friends: The effect of USAID assistance on SME growth in a transition economy. *Journal of Comparative Economics*, 39: 205-220.
- European Union. (2011). Strategy for Development of Small and Medium Sized Enterprises 2011-2015, Directorate for Development of Small and Medium Sized Enterprises, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development
- Financing SMEs and Enterprises and OECD Scoreboard Report, (2014), from Organisation for Economic Co-operation and Development.
16. Hirschi, A. and vondrackeka.F W. (2009). Adaptation of career goals to self and opportunities in early adolescence. *Journal of vocational behavior*. Volum, 75, Issue, 2, octobre, 2009, p: 128-200.
- Karpak, B. and Topcu, I. 2010. Small medium manufacturing enterprises in Turkey: An analytic network process framework for prioritizing factors affecting success. *Int. J. Production Economics*, 125: 60-70.
- Laali, A (2016), Study effect of government, industry and university in development of SME and IT in Iran, Available at <<http://www.google.org>>.
- Smallbone and D. North (1999), small Business Development in Remote Rural Areas: The example of mature manufacturing firms in Northern England .
- UNIDO (2008), Small and medium sized enterprises. Available at <<http://www.unido.org>>.

آسیب شناسی بنگاه‌های کوچک و متوسط...۱۰۹

Vasiliu A, and Ana-Maria Pascu, 2011, IFRS for Small and Medium-sized Entities-A New Challenger for the European Union. CED working paper.
Yeh-Yun Lin, and Zhang, J, (2005), Changing Structures of SME Networks: Lessons from the Publishing Industry in Taiwan . Long Range Planning, 38, 145-162.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی